



Σπουδές Φύλου και Παιδική Λογοτεχνία

Ενότητα 2: Δυο σημαντικές γυναίκες συγγραφείς και πως διαχειρίζονται τη
γυναικεία ταυτότητα:

Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου και η αυτοβιογραφία της.

Η γυναικεία ταυτότητα στο έργο της Π. Δέλτα.

Η φεμινιστική κριτική των λαϊκών παραμυθιών.

Διδάσκουσα: Κανατσούλη Μένη

Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής & Εκπαίδευσης



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ



Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.



Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.





Τίτλος Ενότητας:

**Δυο σημαντικές Ελληνίδες συγγραφείς και πως
διαχειρίζονται τη γυναικεία ταυτότητα:**

**Ελισάβετ Μουτζάν - Μαρτινέγκου και η
αυτοβιογραφία της.**

Η γυναικεία ταυτότητα στο έργο της Π. Δέλτα.

Η φεμινιστική κριτική των λαϊκών παραμυθιών.

Περιεχόμενα ενότητας (1)

1. Ελισάβετ Μουτζάν – Μαρτινέγκου.
2. Η οπτική του φύλου μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα.
3. Πηνελόπη Δέλτα.
4. Η φεμινιστική κριτική των λαϊκών παραμυθιών.
5. Ruth Bottigheimer και η κριτική της για τα παραμύθια των Grimm.
6. Κριτική στο έργο της Bottigheimer.



Περιεχόμενα ενότητας (2)

7. Κριτική στο έργο των Grimm.
8. Ανθρωπολογική προσέγγιση του παραμυθιού της Κοκκινοσκουφίτσας.
9. Το γυναικείο φύλο στα ελληνικά λαϊκά παραμύθια.
10. Κατηγορίες γυναικείων χαρακτήρων.
11. Πολλαπλές γυναικείες ταυτότητες των ελληνικών λαϊκών παραμυθιών.



Σκοποί ενότητας

- Βιογραφία και έργο της Ελισάβετ Μουτζάν – Μαρτινέγκου.
- Η οπτική του φύλου μέσα από την Αυτοβιογραφία της Μαρτινέγκου.
- Βιογραφία και έργο της Πηνελόπης Δέλτα.
- Ανασκόπηση της φεμινιστικής κριτικής των λαϊκών παραμυθιών.
- Ανάλυση των γυναικείων χαρακτήρων των λαϊκών παραμυθιών.



Ελισάβετ Μουτζάν – Μαρτινέγκου (1)

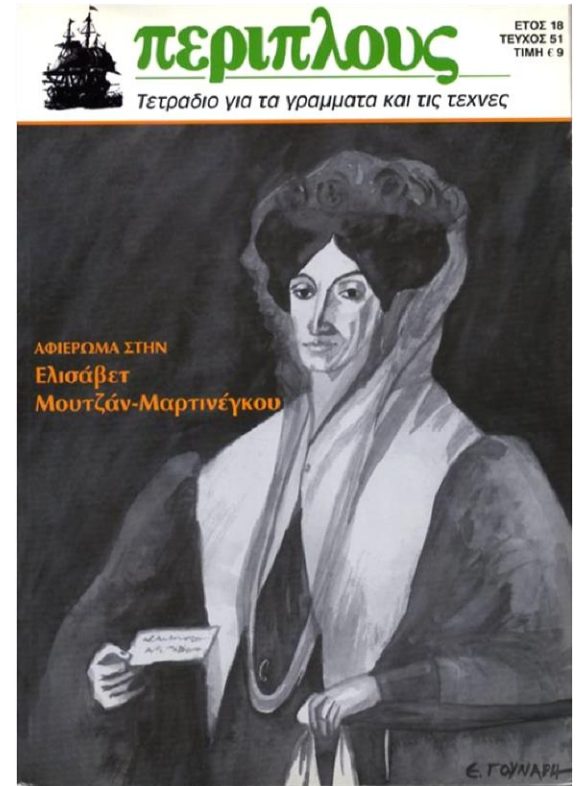
Η [Ελισάβετ Μουτζάν - Μαρτινέγκου](#) είναι μία από τις πρώτες Ελληνίδες συγγραφείς. Έζησε και μεγάλωσε στη Ζάκυνθο τον 18ο αιώνα. Ξεχώρισε για τη μεγάλη της αγάπη για τα γράμματα και τη μάθηση, τη διαύγειά της, τη στάση της απέναντι στη ζωή και ως προς την ισότητα των δύο φύλων. Το γνωστότερο έργο της είναι η *Αυτοβιογραφία* της [\[1\]](#), στην οποία η συγγραφέας εκφράζει μία μορφή διαμαρτυρίας που αφορά στην ανδροκρατική κοινωνία της εποχής. Γεννιέται το 1801, στο αρχοντικό της οικογένειας, κοντά στην πλατεία του Αγίου Παύλου στη Ζάκυνθο και πεθαίνει το 1832 στη γέννα του μοναδικού της παιδιού, Ελισαβέτιου. [\[2\]](#)



Ελισάβετ Μουτζάν – Μαρτινέγκου (2)



Εικόνα 1. Πορτρέτο.

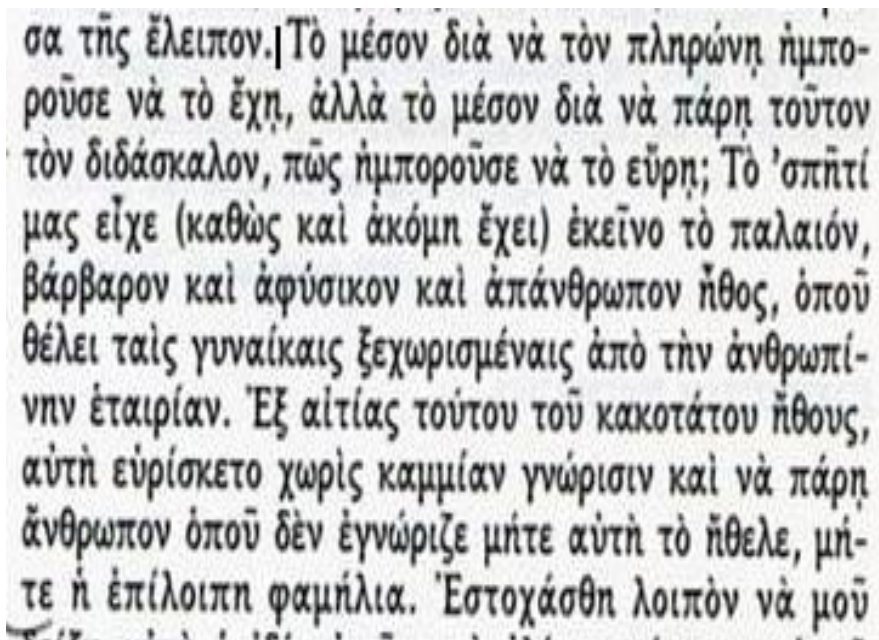


Εικόνα 2. Β. Αθανασόπουλος: «Μια διαλογική ανάγνωση της Αυτοβιογραφίας της Ελισάβετ Μουτζάν - Μαρτινέγκου», *Περίπλους* 51 (2002): 43-57. [\[3\]](#)



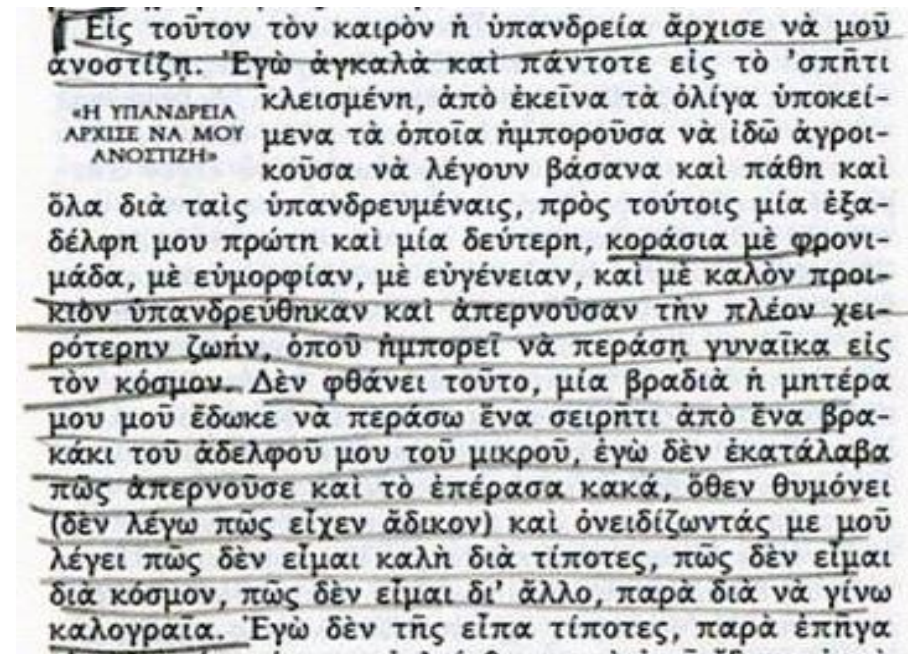
Ελισάβετ Μουτζάν – Μαρτινέγκου (3)

❖ Ε. Μουτζάν-Μαρτινέγκου: *Αυτοβιογραφία* (εισαγωγή - επιμέλεια Β. Αθανασόπουλος), Ωκεανίδα, Αθήνα 1997. [1]



σα τῆς ἔλειπον. Ἡ μέσον διὰ νὰ τὸν πληρῶνῃ ἤμπο-
ροῦσε νὰ τὸ ἔχη, ἀλλὰ τὸ μέσον διὰ νὰ πάρῃ τούτον
τὸν διδάσκαλον, πῶς ἤμποροῦσε νὰ τὸ εὔρη; Τὸ 'σπῆτί
μας εἶχε (καθὼς καὶ ἀκόμη ἔχει) ἐκεῖνο τὸ παλαιόν,
βάρβαρον καὶ ἀφύσικον καὶ ἀπάνθρωπον ἦθος, ὅπου
θέλει ταῖς γυναῖκαῖς ξεχωρισμέναις ἀπὸ τὴν ἀνθρωπί-
νην ἑταιρίαν. Ἐξ αἰτίας τούτου τοῦ κακοτάτου ἦθους,
αὕτη εὐρίσκετο χωρὶς καμμίαν γνώρισιν καὶ νὰ πάρῃ
ἄνθρωπον ὅπου δὲν ἐγνώριζε μῆτε αὕτη τὸ ἤθελε, μῆ-
τε ἡ ἐπίλοιπη φαμίλια. Ἐστοχάσθη λοιπὸν νὰ μοῦ

Εικόνα 3. σ.83, συζητιέται το θέμα της οικονομικής υποστήριξης της εκπαίδευσης της Ελισάβετ Μουτζάν - Μαρτινέγκου.



Εἰς τούτον τὸν καιρὸν ἡ ὑπανδρεία ἄρχισε νὰ μοῦ
ανοστίζη. Ἐγὼ ἀγκαλὰ καὶ πάντοτε εἰς τὸ 'σπῆτι
«Ἡ ΥΠΑΝΔΡΕΙΑ κλεισμένη, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὀλίγα ὑποκει-
ΑΡΧΙΣΕ ΝΑ ΜΟΥ μενα τὰ ὅποια ἤμποροῦσα νὰ ἰδῶ ἀγρο-
ΑΝΟΣΙΤΙΖΗ» κούσα νὰ λέγουν βάσανα καὶ πάθη καὶ
ὄλα διὰ ταῖς ὑπανδρευμέναις, πρὸς τούτοις μία ἐξα-
δέλφη μου πρώτη καὶ μία δεύτερη, κοράσια μὲ φρονι-
μάδα, μὲ εὐμορφίαν, μὲ εὐγένειαν, καὶ μὲ καλὸν προι-
κίδν ὑπανδρευθηκάν καὶ ἀπερνοῦσαν τὴν πλέον χει-
ρότερην ζωὴν, ὅπου ἤμπορεῖ νὰ περάσῃ γυναῖκα εἰς
τὸν κόσμον. Δὲν φθάνει τούτο, μία βραδιά ἡ μητέρα
μου μοῦ ἔδωκε νὰ περάσω ἓνα σειρητι ἀπὸ ἓνα βρα-
κάκι τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ μικροῦ, ἐγὼ δὲν ἐκατάλαβα
πῶς ἀπερνοῦσε καὶ τὸ ἐπέρασα κακὰ, ὅθεν θυμόνει
(δὲν λέγω πῶς εἶχεν ἄδικον) καὶ ὄνειδίζωντάς με μοῦ
λέγει πῶς δὲν εἶμαι καλὴ διὰ τίποτες, πῶς δὲν εἶμαι
διὰ κόσμον, πῶς δὲν εἶμαι δι' ἄλλο, παρὰ διὰ νὰ γίνω
καλογραια. Ἐγὼ δὲν τῆς εἶπα τίποτες, παρὰ ἐπῆγα

Εικόνα 4. σ. 95, αποτυπώνεται ο βασικός προορισμός της γυναίκας της Ζακύνθου εκείνης της εποχής, της καλής νοικοκυράς.



Ελισάβετ Μουτζάν – Μαρτινέγκου (4)

Ε. Μουτζάν-Μαρτινέγκου:
Αυτοβιογραφία (εισαγωγή
- επιμέλεια Β.
Αθανασόπουλος),
Ωκεανίδα, Αθήνα 1997.

Εικόνα 5. σ. 177, γίνεται
λόγος για το ιστορικό
του γάμου της Ελισάβετ
Μουτζάν - Μαρτινέγκου.

[1]

δεύη εἰς τὰ χρειαζόμενα. Τέλος πάντων τ' ὄνομά του
εἶναι Νικόλαος, ἡ γενεά του Μαρτινέγκος· πλούτη ἄρ-
κετά, αἷμα εὐγενέστατον, ἀλλὰ περισσότερο ἀπὸ ὅλα
εὐχαριστοῦμαι διὰ τὴν θεοσέβειάν του ὡσάν ὅπου τῶρα
ὅπου θὰ με πάρει, λέγει πῶς ἔχει νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν
θείαν ἐξομολόγησιν καὶ ἱεράν κοινωνίαν, πράγματα
ὅπου διὰ κακὴν τύχην ὀλιγῶτατοι εὐγενεῖς ἐδῶ εἰς τὴν
Ζάκυνθον τὰ μεταχειρίζονται. Μαζὺ με ὅλα ἐτοῦτα τὰ
καλὰ ὅπου ἔχει, εὐρίσκω εἰς αὐτὸν καὶ δύο ἄλλα,
ἦγουν τὸ σέβας καὶ τὴν ἀγάπην, ὅπου φέρει εἰς τὸ
'σπῆτί μου, καὶ εἰς ἐμένα χωρὶς νὰ με ἰδῇ ποτέ.

ΧΩΡΙΣ ΧΑΡΑ,
ΑΛΛ' ΗΣΥΧΗ
ΚΙ ΑΤΑΡΑΧΗ

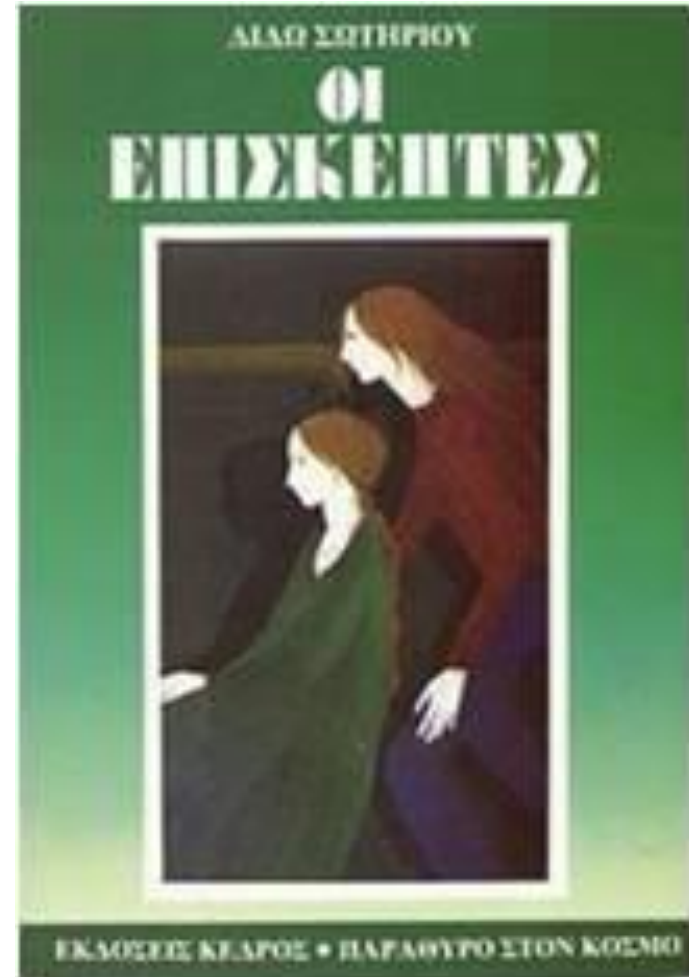
Τούταις ταῖς ἡμέραις τελειώνει ὁ γάμος
(ὁ ὁποῖος ἐβάσταξε δέκα μῆνας), ἐγὼ
ἔπρεπε νὰ ἦμαι ἡ πλέον χαρούμενη κο-
πέλλα τοῦ κόσμου, ὡσάν ὅπου ἀπὸ Θεοῦ εὐσπλαγ-
χνίαν ἔλαβα μίαν τόσον καλὴν τύχην, ἀλλὰ ἔπειτα
ἀπὸ τόσαις καὶ τόσαις πίκραις ὅπου ὑπέφερα καὶ ἀπὸ
αὐταῖς ταῖς ἰδίαις ὅπου αὐτὸς ὁ ἴδιος μου ἐπροξένησε
μὲ τὴν ἀργοπορίαν ὅπου ἔκαμεν εἰς τὸ νὰ ἀποφασίσῃ
τὸν γάμον καὶ μετὰ τὴν λαιμαργίαν ὅπου ἔδειξεν εἰς τὰ
προικιά, ἡ καρδιά μου δὲν ἔμπορεῖ πλέον νὰ αἰσθανθῇ
χαράν, ἀλλ' ὅμως μου φθάνει νὰ τὴν ἴδω ἡσυχη-
καὶ ἀτάραχην, καθὼς τὴν ἴδω ἀπὸ ἐτότε ὅπου ἐγί-
νηκεν ἡ συνθήκη τοῦ γάμου.



Η οπτική του φύλου μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα

Εικόνα 6.

Δ. Σωτηρίου: *Οι επισκέπτες*,
Κέδρος, Αθήνα 1987. [\[4\]](#)



Πηνελόπη Δέλτα (1)

Εικόνα 7. Η Π. Δέλτα με τα δυο της παιδιά.

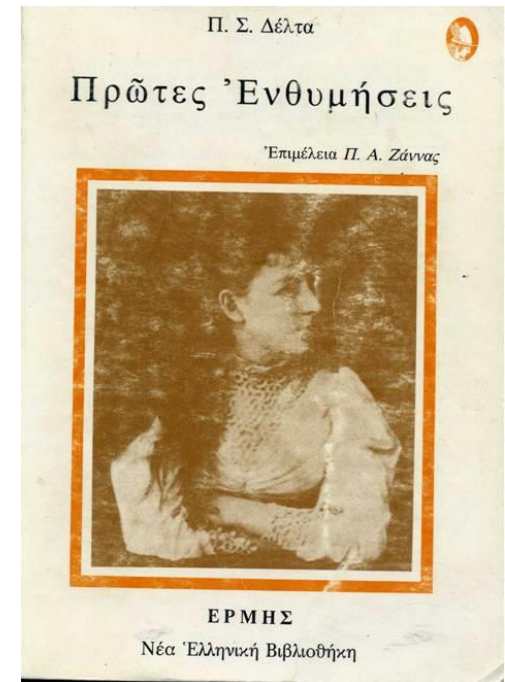


Τόπος Γέννησης:
Αίγυπτος,
Αλεξάνδρεια
Έτος Γέννησης: 1874
Έτος Θανάτου: 1941

Εικόνα 8. Π.Σ.
Δέλτα: Τρελαντώνης,
Αθήνα, Εστία 1932. [5]

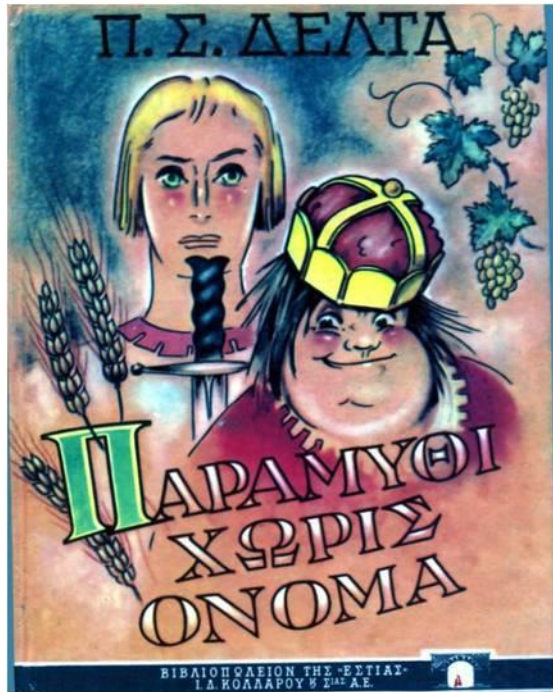


Εικόνα 9. Π. Σ. Δέλτα: *Πρώτες ενθυμήσεις* (επιμέλεια Π. Α. Ζάννας), Ερμής, Αθήνα 1932. [6]



Πηνελόπη Δέλτα (2)

Εικόνα 10. Π. Σ. Δέλτα:
Παραμύθι Χωρίς Όνομα,
Εστία, Αθήνα 1910. [7]



Εικόνα 11. σσ. 34, 35, διάλογος που είχε το βασιλόπουλο ο Συνετός με την δυναμική γυναίκα τη Γνώση.

— Γιατί θέλησες να φύγεις ; ρώτησε.
— Γιατί πονούσα πολύ μέσα στην κακοήθεια και στην αταξία του παλατιού.
— Λοιπόν θα πει πώς έχεις μέσα σου κάτι, που αξίζει περισσότερο από κείνα που δεν έμαθες.
— Τι έχω ;
— Έχεις φιλοτιμία και αξιοπρέπεια.
Το Βασιλόπουλο συλλογίστηκε λίγο. Ύστερα ρώτησε :
— Και τί μου χρησιμεύουν αυτά ;
— Χρησιμεύουν να βρεις μέσα σου τη δύναμη και τη θέληση να ξαναφτιάσεις το έθνος σου.
— Μά πώς ! Πώς !
— Ξέρω κι εγώ τι να σου πω ; Έγώ να ήμουν στη θέση σου, θα πήγαινα πίσω και θα γύριζα σ' ελο το βασίλειο. Μή μείνεις κλεισμένος στο παλάτι, παρά μίλησε με το λαό σου, γνώρισέ τον, ζήσε κοντά του και μάθε την αιτία του κακού. Ζήσε και στη φύση, άκουσε τί θα σου πούν τα πουλιά και τα δέντρα και τα λουλούδια και τα έντομα. Να ήξερες εκεί πόσες αλήθειες μαθαίνει κανείς, πόσα παραδείγματα βρίσκει ! . . . Και όποτεν θελήσεις, Ελα πάλι να μάς βρείς.
Το Βασιλόπουλο έμεινε συλλογισμένο πολλήν ώρα.
Ύστερα είπε :
— Θα πάγω πίσω, Γνώση, και θα γυρίσω σε ελο το βασίλειο. Ευχαριστώ.
Θέλησε να την αποχαιρετήσει, μα η κόρη τόν έσταμάτησε.
— Δε θές να σταθείς ακόμα λίγο ; ρώτησε. Είσαι κατακουρελιασμένος και συ και η αδελφή σου. Έχω κάτι να χαρίσω της Βασιλοπούλας που θα της χρησιμεύσει πολύ.
Έργαζε από την τσέπη της μια θήκη με βελόνες κι ένα κουβάρι κλωστή, και της τὰ έδωσε.
— Βλέπεις, είπε, δεν είναι μεγάλο δώρο, ούτε ακριβό. Είναι όμως πολύτιμο. ↓



Ή Ειρηνούλα κοίταζε με θαυμασμό και άπορία.

Ή Ειρηνούλα κοίταζε την κλωστή και τις βελόνες χωρίς να καταλαβαίνει.
— Τι είναι αυτά ; ρώτησε.
— Πώς ; Δε ράβεις ; ρώτησε η Γνώση.
— Όχι, ούτε είδα ποτέ άλλον να ράβει.
— Θέλεις να μάθεις ; Έλα να σου δείξω.
Κάθισε η Γνώση στο κατάφλι του σπιτιού, πήρε τη σχιμένη τραχηλιά της Ειρηνούλας κι έραψε τις τρύπες.
Ή Ειρηνούλα κοίταζε με θαυμασμό και άπορία.
— Δώσ' μου να δοκιμάσω κι εγώ ! παρακάλεσε.
Πήρε τη βελόνα κι έραψε το φόρεμά της, ύστερα τὰ μεταξωτά της παπουτσάκια, και τὰ χρυσά κορδόνια που έδεναν τὰ πέδιλα του αδελφού της και που ήταν ελο κόμποι, ύστερα



Πηνελόπη Δέλτα (3)

Π. Σ. Δέλτα: *Παραμύθι Χωρίς Όνομα*,
Εστία, Αθήνα 1910. [7]

Εικόνα 12. σ. 112

εκλεισε με κουραση τὰ μάτια του.
— 'Αξίζει άραγε ό κόπος νά εργαστώ για τέτοιους άν-
θρώπους, νά πονώ για τέτοιον τόπο ; μουρμούρισε.
— Ναι ! ειπε σιγά μιὰ γυναίκεια φωνή. 'Αξίζει.
'Ανοιξε τὰ μάτια του και άνασχηώθηξε Ξαφνισμένος.
Μπροστά του στέκουνταν ή Γνώση.
— Πώς βρέθηκες εδώ ; τή ρώτησε.
— Δέν ήλθες πιά στην καλύβα μου, και ήξερα πως ήσουν
μονάχος. Σε φανταζόμουν δυστυχισμένο και άποθαρρυμένο,
και ήλθα νά σε βρω. Σε είδα από τὸ δρόμο πού μπήκες στο
δάσος και σε άκολούθησα. Ναι, αξίζει νά κοπιάζεις για τὸν
τόπο σου.
Τὸ Βασιλόπουλο έκρυψε τὸ πρόσωπό του στα χέρια του.
— 'Αν ήξερες τί είναι αυτοί οί άνθρωποι ! ειπε με
κούραση.
— Λοιπόν, θέλεις νά γίνεις και σὺ όπως είναι αυτοί ;
— Τί θές νά πεις ; ρώτησε.
— Θέλω νά πῶ πως τούς περιφρονεις αυτούς τούς άν-
θρώπους πού είναι λαός σου, γιατί είναι κλέφτες ή δειλοί, ή

112

Εικόνα 13. σ. 113, ενδεικτική
εικονογράφηση για τον ρόλο του
φύλου.



—'Αν ήξερες τί είναι αυτοί οί άνθρωποι !

μόνο και μόνο γιατί δέν έχουν ζωή άρκετή, ώστε νά παλέ-
ψουν έναντίον τής δυστυχίας και τής γενικής άποχαυνώσεως.
Και θέλεις λοιπόν κι εσὺ νά γίνεις ένα μαζί τους, νά παρατή-
σεις τήν πάλη, από τις πρώτες δυσκολίες, ν' αφήσεις τή θέση
σου, νά δειλιάσεις μπρός στον κόπο και στην εὐθύνη ; 'Ο
λαός σου είναι σαν όλους τούς λαούς, ούτε καλύτερος ούτε χει-
ρότερος. Μά έχει ανάγκη από διοίκηση. Μήπως λοιπόν δέν
είσαι άρκετά δυνατός νά γίνεις εσὺ άρχηγός ;

Και τὸν κοίταζε ή Γνώση με μάτια γεμάτα σκέψη.
— Στη θέση όπου μᾶς έβαλε ή μοίρα, έξακολούθησε,
έκει πρέπει νά μείνομε. 'Εσένα σ' έβαλε ή μοίρα άρχηγό.
Στη θέση σου πρέπει νά μείνεις, και, αν είναι ανάγκη, εκεί

113



Η φεμινιστική κριτική των λαϊκών παραμυθιών

- Τα λαϊκά παραμύθια και ιδιαίτερα η γνωστότερη ανά τον κόσμο συλλογή τους, αυτή των [αδελφών Grimm](#), βρέθηκε τις τελευταίες δεκαετίες στο στόχαστρο των φεμινιστριών κριτικών.
- Οι ιδέες και αξίες αναφορικά με το γυναικείο φύλο κρίθηκαν αναχρονιστικές από μια πλειάδα κριτικών και το περιεχόμενο των παραμυθιών σχολιάστηκε ποικιλότροπα για τη διατήρηση σεξιστικών προκαταλήψεων.
- Η φεμινιστική συζήτηση γύρω από αξίες των λαϊκών παραμυθιών που δεν επικροτούνται για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών ξεκίνησε ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '70.



Ruth Bottigheimer και η κριτική της για τα παραμύθια των Grimm

- Jacob Grimm 1785 - 1863 και Wilhelm Grimm 1786 - 1859.
 - Συλλογή των παραμυθιών τους: [Kinder und Hausmärchen](#) (Παιδικά και οικογενειακά παραμύθια) [15] - Πρώτη έκδοση 1812. Το 1819 έκδοση παιδική.
- Η [Bottigheimer](#) ίσως είναι η πιο μαχητική από τις φεμινίστριες κριτικούς υποστηρίζοντας ότι ειδικά τα παραμύθια των Grimm, με ελάχιστες εξαιρέσεις, απεικονίζουν γυναίκες σιωπηλές και παθητικές, κατευθυνόμενες είτε από τις περιστάσεις είτε από μια κυριαρχική αντρική φιγούρα. Η Bottigheimer κατηγορεί τους Grimm για αυτού του είδους την απεικόνιση του γυναικείου φύλου, διότι αυτοί επέβαλαν στα παραμύθια μια ορισμένη συμβατική ηθική βασισμένη σε έναν πατριαρχικό και συντηρητικό κοινωνικό κώδικα.
 - Έχουν πολύ ενδιαφέρον οι παρατηρήσεις της για τη σιωπή και το λόγο των γυναικών.
 - Άλλη διαφορά των δύο φύλων εντοπίζει σε παραμύθια με θέμα την παραβίαση μιας απαγόρευσης και τη συναφή τιμωρία.



Κριτική στο έργο της Bottigheimer

- Αντιρρήσεις στις απόψεις της Bottigheimer εκφράστηκαν από την Christa Kamenetsky [8] και επικεντρώνονται σε δύο σημεία:
 - δεν είναι μόνον οι γυναίκες που υποφέρουν ή καταπιέζονται, αλλά επίσης υπάρχουν αντίστοιχα και αντρικοί ήρωες,
 - οι γυναικείοι χαρακτήρες δεν είναι μόνον παθητικοί και ευκολόπιστοι, αλλά κάποτε γίνονται επιθετικοί και επαναστατούν ενάντια στη θέληση των πατεράδων τους.
- Ο Jack Zipes (*The brothers Grimm. From Enchanted Forests to the Modern World*, Routledge, New York - London 1988 [9]) από την πλευρά του, υποστηρίζει ότι, για να μελετηθεί η απεικόνιση των δύο φύλων μέσα στα παραμύθια των Grimm, πρέπει να κατανοηθεί η σύνδεσή τους με τις ιστορικοκοινωνικές συνθήκες.



Κριτική στο έργο των Grimm

- Η [Maria Tatar](#) (*Off with their Heads! Fairy Tales and the Culture of Childhood*, Princeton University Press, Princeton 1992 [\[10\]](#)) συντάσσεται εν μέρει με τις απόψεις της Bottigheimer.
 - Συμφωνεί με την υπόθεσή της ότι οι Grimm επεξεργάστηκαν εκ νέου τα λαϊκά παραμύθια και τα τροποποίησαν έτσι ώστε να δώσουν έμφαση στη σκληρή τιμωρία των γυναικών, εκφράζει όμως επιφυλάξεις για το εάν ο κύριος ρόλος των γυναικών των παραμυθιών είναι αυτός του θύματος.
 - Πιστεύει ότι υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός γυναικών που αναλαμβάνουν δράση, αν και συνήθως για να προκαλέσουν το κακό, πάντως κατά κανένα τρόπο δεν αποδέχεται ότι μόνον οι γυναίκες είναι παθητικά θύματα.
 - Μολονότι δεν αμφισβητεί τη συχνότατη εμφάνιση κυρίαρχων αντρικών χαρακτήρων, βρίσκει ότι εξισορροπείται από την παρουσία εξουσιαστικών βασιλισσών και μητριών.
 - Αντιπαραβάλλει στην αντρική εξουσία τους αδύναμους αντρικούς χαρακτήρες των παραμυθιών, όπως του αφελούς χωριατόπαιδου ή του τρελού, ερμηνεύοντάς τους όμως ως όψεις της ρεαλιστικής πραγματικότητας.
 - Υποστηρίζει ότι πρέπει τα παραμύθια να διαβάζονται περισσότερο διαχρονικά: όχι μόνον ως αντιπροσωπευτικές για τα δύο φύλα έμφυλες συμπεριφορές, αλλά ως αντανάκλασεις ψυχικών διεργασιών, σύμφωνα με την ψυχαναλυτική θεωρία του Bruno Bettelheim, ή να ανακαλύπτεται η ιδιαίτερη συμβολική τους γλώσσα, σύμφωνα με το Max Lüthi.



Ανθρωπολογική προσέγγιση του παραμυθιού της Κοκκινোসκουφίτσας

- Και στην ανθρωπολογική προσέγγιση που προτείνει η Yvonne Verdier (Η Κοκκινোসκουφίτσα στην προφορική παράδοση», Σκούπα 5 (1981), σσ. 25-35 [\[11\]](#)) για το παραμύθι της Κοκκινোসκουφίτσας, το παραμύθι διαβάζεται καθαρά ως μια υπόθεση μεταξύ γυναικών που αποκαλύπτει τη συνάφειά του με αρχέγονα γυναικεία έθιμα. Η Verdier υπογραμμίζει ότι η γραπτή παράδοση του παραμυθιού, αυτή που ο Perrault και οι Grimm παρουσίασαν, απέχει σημαντικά από τις αυθεντικές προφορικές αφηγήσεις που καταγράφηκαν στα τέλη του 19ου αιώνα. Σημαντικές λεπτομέρειες που θα έδιναν έναν ευρύτερο και συνθετότερο προσανατολισμό στην ερμηνεία του παραμυθιού παραλείφθηκαν με αποτέλεσμα η ιστορία, όπως πια διαβάζεται στα μικρά παιδιά, να είναι μια φτωχή, απλοϊκή και χωρίς το πολιτισμικό υπόβαθρο ιστοριούλα.
- Στη ίδια γραμμή, να έρχονται σε φως λιγότερο γνωστές εκδοχές των λαϊκών παραμυθιών, κινούνται και άλλες μελετήτριες τους, αναδεικνύοντας άλλωστε έτσι το αρχέγονο και αυθεντικότερο περιεχόμενό τους. Η Kay Stone αναφέρεται, ήδη από το 1975, σε μια άλλη λαϊκή παράδοση στη Αμερική και στην Ευρώπη που αναπαρασταίνει γυναίκες δυναμικές, επιθετικές, έξυπνες και με αγάπη για την περιπέτεια.



Εικόνα 14. Η Κοκκινোসκουφίτσα και ο κακός λύκος, εικονογράφηση Gustave Doré. [\[16\]](#)



Το γυναικείο φύλο στα ελληνικά λαϊκά παραμύθια

- Τα ελληνικά λαϊκά παραμύθια έχουν μια δυναμική και πληθωρική παρουσία γυναικών.
 - «Είναι αξιοσημείωτο ότι σε πολλές περιπτώσεις διακρίνεται μια ισοτιμία της γυναίκας προς τον άντρα, απόηχος ίσως, πολύ παλαιών καταστάσεων πολιτισμού» (Μ.Γ. Μερακλής: *Τι είναι η λαϊκή λογοτεχνία*, Σύγχρονη εποχή, Αθήνα 1988. [\[12\]](#))
- Η απεικόνιση του γυναικείου φύλου στο παραμύθι σχετίζεται επιπροσθέτως με το γενικότερο, βασικό γνώρισμα των ελληνικών παραμυθιών, να χαρακτηρίζονται από έναν ρεαλιστικό, “προσγειωτικό” ορθολογισμό. Με άλλα λόγια, η αντικειμενικά υπάρχουσα δυναμικότητα της γυναίκας της ελληνικής αγροτικής κοινωνίας αντανακλάται και στις μορφές που προσλαμβάνει στο παραμύθι.



Κατηγορίες γυναικείων χαρακτήρων (1)

- Υπάρχει βέβαια μια ποικιλία γυναικείων χαρακτήρων [\[13\]](#):
 - Θνητές γυναίκες:
 - i. Αρνητικοί γυναικείοι τύποι (Το χρυσόψαρο)
 - ii. Θετικοί γυναικείοι τύποι (Μυρσίνα, Ποιο είναι το γρηγορότερο πράγμα στον κόσμο)

[\[13\]](#) Οι αναφορές στα ελληνικά παραμύθια γίνονται με βάση το δίτομο έργο του Γεωργίου Μέγα: *Ελληνικά παραμύθια*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο της Εστίας.



Κατηγορίες γυναικείων χαρακτήρων (2)

- Γυναίκες με υπερφυσικές δυνάμεις:
 - i. Αρνητικοί (για το πλαίσιο των συγκεκριμένων παραμυθιών) γυναικείοι τύποι (Στρίγγλα, Μητριά, Πεθερά).
 - ii. Αρνητικοί που εξελίσσονται σε θετικούς (Η Έμορφη του Κόσμου, Νεράιδα).
 - iii. Θετικοί γυναικείοι τύποι (Ο κυρ-Σιμιγδαλένιος).



Πολλαπλές γυναικείες ταυτότητες των ελληνικών λαϊκών παραμυθιών



Η Άννα Αγγελοπούλου (*Ελληνικά παραμύθια Α'. Οι παραμυθοκόρες*, Εστία, Αθήνα 1991), διερευνώντας αρχεία και παλαιές συλλογές, έφερε σε φως λιγότερο γνωστά ή καθόλου γνωστά παραμύθια στα οποία όχι μόνον οι γυναίκες είναι οι πρωταγωνίστριες, αλλά επιπλέον υιοθετούν ρόλους πολυποίκιλους: γυναίκες δυναμικές, με πρωτοβουλία, ευφυείς και εφευρετικές, ενώ ταυτόχρονα μια καθαρά γυναικεία ματιά διαπερνά τα περισσότερα εξ αυτών (όπως π.χ. η φιλάρεσκη γυναίκα που, αν και εκατό ετών, αποπειράται να κάνει ένα είδος «λίφτινγκ» για να μπορέσει να συνευρεθεί ερωτικά με το νεαρό πριγκιπόπουλο που παντρεύτηκε, *Η τύχη της Λωλομαρίας*).

Εικόνα 15. Α. Αγγελοπούλου: *Ελληνικά παραμύθια Α'. Οι παραμυθοκόρες*, Εστία, Αθήνα 1991. [\[14\]](#)



Αναφορές Εικόνων

1. Μουτζάν.jpg
<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/13/%CE%9C%CE%BF%CF%85%CF%84%CE%B6%CE%AC%CE%BD.jpg>
See page for author [Public domain], via Wikimedia Commons
- 3-5. Ε. Μουτζάν - Μαρτινέγκου: *Αυτοβιογραφία* (εισαγωγή - επιμέλεια Β. Αθανασόπουλος), Ωκεανίδα, Αθήνα 1997.
6. Δ. Σωτηρίου: *Οι επισκέπτες*, Κέδρος, Αθήνα 1987.
7. Penelope Delta.jpg
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Penelope_Delta.jpg?uselang=el
<http://www.benaki.gr/index.asp?id=4010201&lang=en>
See page for author [Public domain], via Wikimedia Commons
8. Δέλτα, Π. Σ. (1932). *Τρελαντώνης*, Αθήνα: Εστία.
9. Π. Σ. Δέλτα: *Πρώτες ενθυμήσεις* (επιμέλεια Π. Α. Ζάννας), Ερμής, Αθήνα 1932.
- 10-13. Π. Σ. Δέλτα: *Παραμύθι Χωρίς Όνομα*, Εστία, Αθήνα 1910.
14. Dore ridinghood.jpg
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0a/Dore_ridinghood.jpg
See page for author [Public domain], via Wikimedia Commons
15. Α. Αγγελοπούλου: *Ελληνικά παραμύθια Α'. Οι παραμυθοκόρες*, Εστία, Αθήνα 1991.



Βιβλιογραφία (1)

- [1] [Ε. Μουτζάν-Μαρτινέγκου: Αυτοβιογραφία \(εισαγωγή - επιμέλεια Β. Αθανασόπουλος\), Ωκεανίδα, Αθήνα 1997.](#)
- [2] [Ν. Δανιά, Μ. Κασούνη, Ελισάβετ «Μουτζαν - Μαρτινεγκου: Η αυτοβιογραφούμενη γυναίκα», Η Αυγή, 16/02/2012.](#)
- [3] Β. Αθανασόπουλος: «Μια διαλογική ανάγνωση της Αυτοβιογραφίας της Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου», *Περίπλους* 51 (2002): 43-57.
- [4] Δ. Σωτηρίου: *Οι επισκέπτες*, Κέδρος, Αθήνα 1987.
- [5] [Π.Σ. Δέλτα: Τρελαντώνης, Αθήνα, Εστία 1932.](#)
- [6] [Π. Σ. Δέλτα: Πρώτες ενθυμήσεις \(επιμέλεια Π. Α. Ζάννας\), Ερμής, Αθήνα 1932.](#)
- [7] [Π. Σ. Δέλτα: Παραμύθι Χωρίς Όνομα, Εστία, Αθήνα 1910.](#)
- [8] [C. Kamenetsky: *The Brothers Grimm and their Critics. Folktales and the Quest for Meaning*, Ohio University Press, Athens 1992.](#)



Βιβλιογραφία (2)

- [9] [J. Zipes: *The brothers Grimm. From Enchanted Forests to the Modern World*, Routledge, New York - London 1988.](#)
- [10] [M. Tatar: *Off with their Heads! Fairy Tales and the Culture of Childhood*, Princeton University Press, Princeton 1992.](#)
- [11] Υ. Verder: «Η Κοκκινοσκουφίτσα στην προφορική παράδοση» (ελεύθερη απόδοση Μαριλίζα Μητσού-Παππά). *Σκούπα: για το γυναικείο ζήτημα* 5 (1981): 25-35.
- [12] [M. Μερακλής: *Τι είναι λαϊκή λογοτεχνία, Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα 1988.](#)
- [13] [Γ. Μέγας: *Ελληνικά παραμύθια*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα.](#)
- [14] Α. Αγγελοπούλου: *Ελληνικά παραμύθια Α'.* Οι παραμυθοκόρες, Εστία, Αθήνα 2002.
- [15] [www.slideshare.net/thalianikaki/grimm-21175743.](http://www.slideshare.net/thalianikaki/grimm-21175743)
- [16] [C. Perrault \(εικονογράφηση G. Doré\): *Τα παραμύθια του Perrault* \(μετάφραση Δ. Καμπάνη – Δετζώρτζη\), Άγρα, Αθήνα 1985.](#)





Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Στοϊνίτση Αφροδίτη
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό εξάμηνο 2013-14



Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

